

moj planet

www.mladinska.com/mojplanet

RAZISKOVANJE JE ZABAVNO

Moj TEST

Je res zvrta?

Zakaj naj ločujem odpadke?

Ogljikov odtis

Gorska reka

POSTER

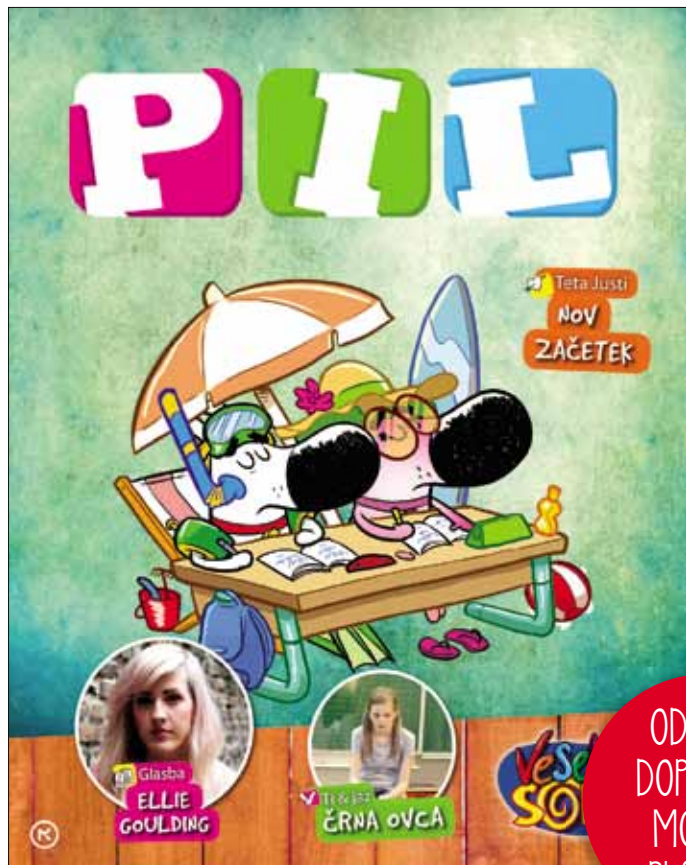
MESEČNIK • LETNIK 11 • 3,99 € za naročnike v šoli, 4,30 € za naročnike na domu, 4,99 € v prosti prodaji

2015 • NOVEMBER

ZA NAROČNIKE MOJEGA PLANETA PIL

25 % UGODNEJE!

- že 67 let najbolj priljubljena revija za šolarje
- **Nasveti tete Justa** v zvezi s težavami v šoli, ljubezni, s starši ...
- **TI&JAZ:** strokovnjaki in vrstniki o vsem, kar te zanima, vznemirja in »žuli«
- **GLASBA, ŠPORT** in **MODA**
- **NATEČAJI:** letos nov stripovski natečaj!
- **OGLEDALO:** kako odraščajo Ariani, Ema, Miha in njihovi prijatelji

TRENDOVSKA RUTA TUBA

Prejmete novembra

Slika je simbolična

Multipraktična, vsestransko uporabna ruta

VSAK MESEC:
KARTICE, POSTERJI IN VESELA ŠOLA

V tej številki

november 2015

Dragi moji planetovci,

bojda lisička ni nič kaj posebej zvita zver, čeprav imamo pesem s takim besedilom. Poznavalci pravijo, da je predvsem previdna. Morda pa je ravno zato ne poznamo dovolj dobro? Jesen nam je prinesla veliko odličnih pridelkov in plodov pa tudi mrzle in kratke dneve. Želim vam, da bi si znali čim bolje organizirati svoj čas, da bi vam ga ostalo čim več za tisto, kar imate res radi. Kaj pa je to, pa najbolj ve vsak zase. Pišite nam o tem, kaj imate radi in kaj vas zanima.

Maja
maja.bajzelj@mkz.si

VABILO NA PODELITEV NAGRAD

V sredo, 18. novembra 2015, vas ob 18. uri vabimo na podelitev nagrad avtorjem izbranih fotografij na natečaju za naj fotografijo s temo ljubljencek, ki bo v Galeriji Sončnica v pritličju Založbe Mladinska knjiga na Slovenski 29 v Ljubljani. Nagrajene fotografije in imena avtorjev so bili objavljeni v oktobrski številki in na spletnih straneh revije <http://www.mladinska.com/mojplanet/nagradninatecaji>

Pišite nam na moj.planet@mkz.si ali www.mladinska.com/mojplanet

4 TA MESEC
Opazujem in raziskujem

6 ZVERI
Je lisica res zvita?

8 PLANETOVCI PO SVETU
Laura, Marta in Sara

10 TUJE DEŽELE
Baskija

12 LJUBLJENČKI
Na obisku pri 45-članski družini

16 OKOLJE
Kaj je ogljikov odtis

18 VESOLJE
Parada planetov

20 EKO ZGODBA
Zakaj ločujem odpadke?

22 ČLOVEŠKO TELO
Operacija

24 ŽIVALSKES OSUPLJIVKE
Modronogi strmoglavec

26 FOTOGRAFIJA MESECA
Pajki

36 DR. VETKO

38 BISERI SLOVENIJE
Plečnikova hiša

42 PLANETOV STRIP
Kaj je videl satelit

46 NARAVA
Podobe gorske reke

48 MOJ TEST
Si svojeglav ali brezglav

50 SIVE CELICE

52 NUŠIN KOTIČEK
Kaj čutijo živali

54 MOJ PLANET PRIPOROČA

56 VAŠA POŠTA

57 ŽIVALI SLOVENIJE
Kožača

ta mesec

OPAZUJEM IN RAZISKUJEM

NOVEMBER

december

Trnulje dozoriyo

Če želimookusiti plodove črnega trna, je zdaj pravi čas. Ni dovolj, da so trnulje zrele: trpki, sočni, modročrni plodovi postanejo užitni šele, ko jih oplazijo jesenske slane. Iz trnulj lahko pripravimo marmelado, sirup, trnuljevo vino in krepilni trnuljev čaj. Precej pomembnejšo vlogo kot danes so v prehrani ljudi imele trnulje v preteklosti.

Latvice se razmnožujejo

Latvica je morski polž, ki živi pritrjen na skale v pasu bibavice. Odlepi se le med plimo, ko gre na pašo. Z raskavim jezičkom strga s skal alge, potem pa se spet vrne na svoj domači prostorček. V pozni jeseni se latvice razmnožujejo. Oploditev poteka v vodi, kamor latvice izločijo svoje spolne celice. V jajčecih se nato razvijejo drobcene ličinke.

Kopljemo hren

Ko v prvih zmrzalih nadzemni deli hrena propadejo, je čas za nabiranje hrenovih korenin. Preden jih uporabimo, jih moramo naribati, saj se šele pri tem iz tkiva sprostijo pekoče snovi. Te so značilne za vse predstavnike družine križnic. Med križnice poleg hrena prištevamo tudi redkev, gorčico, rukolo, ohrovt, brokoli, cvetačo, kolerabo ...

Kraljevi obisk

Rumenoglavi kraljiček je najmanjši evropski ptič. Na glavi ima rumeno ali oranžno liso, ki spominja na kronico. Živi v iglastih gozdovih in parkih z veliko iglavci, vendar ga opazimo le, če za nekaj časa obmirujemo in smo čisto tiho. V hladnem delu leta se v naših krajih domačim kraljičkom pridružijo vrstniki – kraljički iz skandinavskih dežel.

Jež gre spat

V gostem grmovju in pod vejevjem si je jež uredil zimski brlog. Obložil ga je s suho travo, listjem ter ga postlal z mehkim mahom. Zdaj je napočil čas za zimsko spanje. Jež bo nekaj mesecev živel od maščobe, ki se mu je jeseni nabrala pod kožo. Spomladi se bo zbudil shujšan in takoj začel iskati hrano, da si opomore.

Gamsi v črnini

V gorah se že oglašča zima. Pred snegom in plazovi so se gamsi umaknili iz visokogorja v nižje lege. Rjavo poletno dlako so zamenjali in se odeli v gosto, dolgo, temno sivo zimsko dlako, tako da so v snegu videti skoraj črni. Jeseni se samci, ki jih imenujemo kozli, pridružijo tropom samic. Srdito se spopadajo zanje. Seveda, saj je napočil čas parjenja (prsk).

Končno varni pred klopi?

Klopi so najnevarnejše živali naših gozdov, saj prenašajo klopni meningoencefalitis in boreliozo. Ko smo v zgodnji jeseni v gozdu nabirali gobe in kostanj, smo se morali skrbno zaščititi pred njimi. Zdaj so klopi vse manj dejavni. Skriti v listnem opadu in razpokah drevesnega lubja bodo prezimovali vse do toplih zgodnjepomladnih dni.

ILUSTRACIJE: JAKA VUKOTIČ, FOTOGRAFIJE: SHUTTERSTOCK

Sejemo božično žito

V drugem tednu decembra mnogi ljudje v lončke posejejo pšenično zrnje, da z mladim žitom okrasijo dom med božično-novoletnimi prazniki. Zanimivo je opazovati kalitev pšenice: iz zrna po nekaj dneh najprej pokuka drobna koreničica, nato pa se razvije steblo s »travastimi« listi. Pšenica je za človeštvo ena najpomembnejših vrst trav.

Tinka Bačič

Je lisica res

Čeprav je lisica v pripovedkah zvita, je predvsem zelo previdna in jo težko presenetimo. Dobro se znajde v gozdu, na travniku, v vasi in celo v mestu, vse od nižin do gora.

Lisica je v Evropi najbolj razširjena predstavnica skupine psov. Prepoznamo jo po špičastem smrčku in gostem, rdečkasto rumenem do rdeče rjavem kožuhu na hrbtu, po trebuhu in vratu pa je bela. Spodnji del nog in šap ima črne barve. Ponaša se z dolgim in košatim repom, ki meri kar 40 centimetrov, telo pa ima dolgo okoli 70 centimetrov.

zvita?

Miroljubna samotarka

Lisica je samotarska žival. Najpogosteje lovi glodavce, a poje vse, kar lahko ujame, na primer zajce, ptice, ribe, žuželke, celo žabe in kuščarje, ne brani pa se niti mrhovine, posebej s ceste. Zelo redko napade večjo žival. Rada ima tudi jagodičje in sadje, ne je pa odpadkov. Svoj najpogostejši plen, miš, lovi tako, da jo neopazno čaka in nato bliskovito skoči nanjo. Kot mnogi drugi sesalci tudi lisica brani svoje ozemlje in z njega podi druge lisice. Na posameznem ozemlju živi družinska skupina, katere velikost je odvisna od plena in dostopnosti izkopanih jam. Te uporablja za počitek, beg in razmnoževanje, vendar jih po navadi ne izkoplje sama, ampak jih prevzame od jazbeca. Za primer nevarnosti ima več izhodov.

Parjenje in naraščaj

Lisica se pari januarja in februarja, in to z več samci, od katerih eden ostane z njo in ji pomaga pri vzreji mladičev. Po petdesetih dneh samica skoti tri do pet slepih mladičev, ki imajo volnasto, sivorjavo dlako. Oči odprejo po dveh tednih, po enem mesecu pa pridejo iz lisičine. Samostojni postanejo po štirih mesecih, spolno zreli pa po desetih. Samico zapustijo po približno enem letu.

Kaj in kdo jo ogroža?

Žal je lisica glavni prenašalec stekline, zato je pogosto na seznamu za odstrel. Tudi pred pojavom stekline je bila lisica lovna žival. V nekaterih deželah, kot je Velika Britanija, so dolga leta organizirali tradicionalni lov na lisice, ki je bil priljubljeno razvedrilo višjega sloja angleške družbe, a je danes prepovedan. Lisica je žrtev tudi zaradi svojega lepega kožuha, iz katerega delajo krznena oblačila.

>>Kaixo, smo Laura, Marta in Sara!<<

Sara, Marta in Laura

Stare smo 14, 13 in 11 let. Vse tri smo se rodile v San Sebastianu, ki je eno najlepših obmorskih mest v Evropi. Ker vas Španijo večina zelo dobro pozna, bomo raje napisale kaj lepega o deželi na severovzhodu Španije, kjer živimo. Po špansko ji rečemo País Vasco, po slovensko pa Baskija.

Baskija je avtonomna pokrajina znotraj Španije, ki leži ob špansko-francoski meji in prav tu se začnejo tudi znameniti Pireneji. Velika je za tretjino Slovenije in ima številne čudovite plaže, hribe in vasice, ki nas včasih spominjajo na Slovenijo. Živimo v kraju Tolosa, ki ima okoli 18.000 prebivalcev, in se imamo res lepo. V šolo hodimo peš, tudi kadar dežuje (tu pogosto dežuje). V Baskiji smo ponosni na odlično hrano, prvovrstne sire in na svetovno znane kuharje, ki so si nabrali celo morje Michelinovih zvezdic. Zelo radi pa imamo tudi »fiesto« in karneval, prav radi se veselimo po ulicah in skupaj plešemo in pojemo. Zanimivo je, da v Španiji vedno uporabljajo oba priimka, prvega po očetu, drugega po mami, tako da se podpišemo Laura, Marta in Sara Rudel Ayerra.

Tolosa

Kdo smo?

Laura

Hodim v 3. razred druge stopnje OŠ, kar bi bilo v Sloveniji 1. letnik srednje šole. Zelo rada imam ročna dela, kuhanje in sobotne popoldneve s prijateljicami v Tolosi. Prostege časa zaradi natrpanega urnika skoraj nimam, ko pa imam čas, najraje pletem in kvačkam. Moj najljubši šport je judo, ki ga treniram že 6 let in imam kar nekaj kolajn s tekmovanj.

Sara

Dopolnila sem 11 let in hodim v šolo čisto blizu naše hiše v Tolosi. Najraje tečem in se vozim s skirojem. Ati in mami pravita, da sem pridna v šoli. Najraje od vsega imam ritmično gimnastiko. Ure in ure vadimo v telovadnici, potem pa tudi doma z veseljem pogledam kakšne vaje na YouTubu in se kaj novega naučim.

Marta

Sem leto mlajša od Laure in hodim v isto šolo, samo en razred za njo. Tako kot Laura rada kuham z atijem in najrajši sama pečem palačinke za zajtrk. Ukvarjam se z več športi, nazadnje sem se lotila tudi veslanja. Zdaj me bolijo roke in zadnjica, ampak zelo uživamo vsi skupaj.

Šole

V Baskiji ima osnovna šola 6 razredov (od 6. do 12. leta), sledi ESO – obvezno šolanje od 12. do 16. leta, in potem 2 leti »bachillerato« (od 16. do 18. leta), srednja šola. Po srednji šoli se lahko vpišeš na univerzo. Večina šol v Baskiji in Španiji je zasebnih in jih vodijo nune.

Vse imamo zelo rade slovensko hrano, ki jo ati Nejc velikokrat pripravi za kosilo in večerjo. Še posebno sta nam všeč bučno olje in goveja juha z zdravimi cmočki. Od baskovske hrane pa je najbolj znana jed »txuleta«, kos govedine, ki ga spečejo na žerjavici. Malo je rdeč, a nadvse okusen. Odličen je tudi španski pršut, ki ga je tu veliko. Ati pravi, da je zelo dobro tudi špansko vino, ampak ga še nismo pokusile.

Txuleta

Naša družina

Za tukajšnje razmere smo zelo velika družina. Pogovarjamo se v 3 jezikih: dekleta se med sabo pogovarjamo špansko ali baskovsko, z mami govorimo večinoma baskovsko, ati pa noče slišati drugega kot slovensko in se naredi gluhega. V šoli se vse tri učimo tudi angleško in francosko.

Naša družina

Mami Maria dela v svojem podjetju kot zastopnica za tuje papirnice v Španiji. Dela tudi s papirnico Goričane, ki smo jo šli pogledat, ko smo bili v Sloveniji. Ati je samostojni informatik in programer in dela z računalniki. Zelo lepo tudi poje in nastopa po Španiji in drugod po svetu. Prav vsako leto gremo v Slovenijo na počitnice. Najraje ostanemo pri dediju in babici v Kotljah na Koroškem, kjer se igramo na vasi in v gozdu. Zelo rade gremo tudi v hribe in se rolamo s sosedi. Ko smo v Sloveniji, se naučimo tudi veliko slovenščine.

Vsi radi kolesarimo.

Vezi s Slovenijo

Komaj čakamo, da spet vidimo bratranca Roka in sestrični Lucijo in Mašo. Decembra pričakujemo še eno sestrično. Velikokrat se vidimo z vsemi tetami in strici, babi in dedkom, saj radi pridejo tudi k nam na obisk v Španijo. Letos pridemo v Ljubljano decembra namesto poleti in se že veselimo lučk v stari Ljubljani. Ljubljana je res lepo mesto. Poleg Ljubljane in Koroške sta nam zelo všeč Gorenjska in Dolenjska, ki zelo spominja na našo Baskijo s svojimi hribi in dolinami. Tukaj v Baskiji se večkrat dobimo s tremi Slovenkami iz San Sebastiana. Imamo se fino, ker vsi govorimo slovensko.

Punce s sestrično in bratrancem

Znani Baski

Kuharji z Michelinovimi zvezdicami: Juan Mari Arzak, Martín Berasategui in Andoni Luis Aduriz. Nogometaš Xabi Alonso (Real Madrid, Bayern) in Edurne Pasaban (prva ženska, ki je osvojila vseh 14 osemstisočakov), oba sta doma prav iz naše vasi!

Baskija

Glavno mesto: Vitoria

Velikost pokrajine: 7.234 km²

Največje mesto: Bilbao (350.000 prebivalcev)

Prebivalstvo: 2,1 milijona

Najvišja gora: Monte Aitxuri (1551 m)

Uradna jezika: španščina in baskovski jezik, po baskovsko »eusquera«

Baskija

Hribovite baskovske dežele se razprostirajo v Španiji in v Franciji ob obali Biskajskega zaliva in ob zahodnih Pirenejih. Baskija (domačini ji rečejo Euskadi) je avtonomna pokrajina v Španiji. Sestavljajo jo tri baskovske province Álava, Guipúzcoa in Vizcaya, deloma baskovska pa je tudi sosednja pokrajina Navarra.

Težnje po odcepitvi

Baski imajo v Španiji visoko stopnjo avtonomije in njihova kulturna identiteta se ohranja že tisočletja. Izvor ljudstva ni povsem raziskan, na območju baskovskih dežel pa živijo že zelo dolgo, tako dolgo, da so obdržali svoj edinstveni jezik. Ravno zaradi močne kulturne pripadnosti si že dolgo prizadevajo za odcepitev od Španije. Baski so imeli v svoji zgodovini le enkrat svojo državo, ko so se vse baskovske pokrajine združile v kraljevino Pamplono, ki se je nato preimenovala v kraljevino Navarra, ta pa je vladala Pirenejem. Med diktaturo generala Francisca Franca (1939–1975) je bila baskovska kultura močno zatirana, jezik pa strogo prepovedan.

Baski nimajo Božička, imajo pa zato Olentzera. To je dobrodušen mož, ki otrokom deli sladkarije.

Edinstvena baskovščina

Če misliš, da jo boš v Baskiji dobro odnesel z znanjem španščine, se precej motiš! Baski govorijo čisto poseben jezik, ki mu ni podoben noben drug evropski jezik. Pravimo mu izolat, nekakšen jezikovni otoček, saj je ta jezik edini od starih jezikov, govornjenih na tem območju pred prihodom Rimljanov, ki se je obdržal do današnjih dni. Baskovščina je od leta 1978 poleg španščine uradni jezik, otroci se je učijo tudi v šoli, vsi napisi pa so dvojezični.

Slavni baskovski kipar Eduardo Chillida je znan po svojih abstraktnih delih. Na sliki je glavnik za veter.

Kaixo.
Zdravo.

Agur!
Nasvidenje!

Bai.
Da.

Ez.
Ne.

Eskerrik asko.
Hvala.

Bilbao

je največje mesto Baskije, vodilno pristanišče in središče baskovske industrije. Dolgo časa je bil le industrijsko mesto, ki ga ljudje po svetu niso poznali. To se je spremenilo, ko je znani arhitekt Frank Gehry tja postavil mogočno stavbo z zavitimimi srebrnimi oblinami, ki spominja na ladjo. Vanjo se je naselil muzej Guggenheim. Prav zaradi slavnega muzeja se v mesto zgrinjajo številni turisti in ljubitelji umetnosti, ki lahko v Bilbao ali »Luknji«, kot mestu rečejo domačini, obišejo tudi muzej visoke umetnosti, baskovski in pomorski muzej.

Bilbao

Muzej
Guggenheim

Glavni trg v starem delu mesta San Sebastian

San Sebastian

je priljubljeno letovišče ob Biskajskem zalivu, dvajset kilometrov stran od francoske meje. Na vsakem koncu zaliva je hrib, na vrhu katerega stoji stolp. Natanko sredi zaliva stoji otoček Isla de Santa Clara. Mesto slovi po poletnih gledaliških in glasbenih festivalih, tam je doma tudi eden najbolj priznanih evropskih filmskih festivalov, ki se vsako leto odvija že od leta 1953. San Sebastian pa slovi še po nečem – odlični hrani! Tam so doma nekateri najslavnejši kuharji sveta.

San Sebastian

Dober tek!

Baskovska kuhinja, ki temelji na lokalni, sezonski in sveži pridelavi hrane, velja za eno najboljših na svetu. Kar niti ni čudno, saj je v regiji več kot štirideset restavracij, ki jih vodijo največji kuharski zvezdniki. Še dandanes so med baskovskimi moškimi priljubljeni gastronomski klubi (txoko). Tradicionalno so v te izbrane klube lahko vstopali le moški, ki so potem tam na veliko kuhali, debatirali in prepevali. Danes se jim sicer lahko pridružijo tudi ženske, a še vedno ni vsem dovoljeno poprijeti za kuhalnico! Txokosi so bili predvsem priljubljeni v času diktature, saj so bili edini kotički zavetja, kjer so Baski lahko govorili v svojem jeziku brez strahu, da bi jih zaprli.

Izjemno priljubljeni so pintxosi, prigrizki na kruhu, podobni tapasu.

Navarra je morda najbolj znana po festivalu San Fermin, ko po ulicah dirjajo biki.

Nika Susman

Na obisku pri 45-članski družini

Na lep jesenski dan smo se odpravili na Goriško in obiskali vasico Miren ob reki Vipavi. Tam živi v oranžni hiši čisto posebna družina s kar 43 živalmi.

Klasična zgodba se je začela kot pri marsikomu od vas. Ana si je že od majhnega želela psa, vendar ji ga starši niso dovolili imeti. Že kot deklica je sanjala o tem, da bo imela nekoč hišico, polno živali. Želje so se ji uresničile in zdaj živi s svojo številno družino. Poleg desetletnega sina Luna ji družbo dela še štirinajst mačk, štirje psi, osem želv, trije papagaji, trije morski prašički, osem kokošk, kunec, činčila in čisto pravi pujs.

Vse muce se zberejo na kup in nestrpno pričakujejo večerjo.

Lun, Ana in muca

Ira in Esi

Prva žival

Začelo se je pred šestnajstimi leti, ko se je skotila psička Tačka, potomka družinske psičke. Ko se je nekaj let za tem Ani rodil sin Lun, so v družino vzeli še enega družinskega člana. To je kuža Laki, ki ga je Lun dobil pri dveh letih, da bi se navadil spati sam. Tako mu je nekaj časa v sobi družbo delal Laki, pred kratim pa je to vlogo prevzela činčila. Sledile so še druge živali – številne muce, kučki, želve, papagaji, kokoške, kunec, morski prašički, pujsek in činčila.

Činčila se je številni družini pridružila pred kratkim.

Skrb in nega

Lun obiskuje peti razred v nekaj kilometrov oddaljeni Novi Gorici, kjer ima službo tudi Ana. Ko se popoldne vrneta domov, ju čaka 43 lačnih ust, ki jih je treba nahraniti. Zanju je to že rutina. Ana zjutraj nahrani pse in muce, pozneje pa Lun nahrani še kokoške, pujska in preostale ljubljence. Živali imajo srečo in se lahko svobodno gibajo po zelo velikem ograjenem vrtu in imajo celo svoj dostop do reke Vipave. Kužki gredo vsak dan tudi na daljši sprehod. Kadar na okoliških njivah ni več pridelkov, se jim na sprehodu lahko pridruži tudi dobrodušni in ješčji pujs Bobo. Psi in muce redno dobijo sredstvo proti bolham in klopom, vsi pa so tudi cepljeni ter sterilizirani oziroma kastrirani. Spijo v hiši, v dnevni sobi in v predprostoru, le Tačka spi v Anini sobi. Kadar gresta Lun in Ana na počitnice, skrb za živali prevzame Anin partner Rori, če odide tudi on, pa prijazna soseda ali prijateljica.

Bobo zelo uživa v človeški družbi in ima rad pozornost.

Kako se razumejo med seboj?

Z vsakim prihodom novega člana se morajo živali privaditi nanj in se malo prilagoditi. Med njimi se je zgradila hierarhija, tako da ima vsaka živalska vrsta svojega »vodjo«. Vendar se med seboj vsi dobro razumejo. Muce se razumejo celo s kokoškami, morskimi prašički in kuncem, le v Lunovo sobo nimajo vstopa, saj tam letajo papagaji. Pujs Bobo veliko časa preživi s kužki in se je navzel nekaterih njihovih lastnosti in z veseljem pohrusta vse pasje priboljške. Zvečer pa si muce in kužki delijo prostor na kavču, kjer s svojima lastnikoma večkrat gledajo risanke.

Odraščanje v živalski družbi

Desetletnega Luna že od rojstva spremljajo živali. Vsak dan z njimi preživi večino svojega prostega časa in že od majhnega se zaveda odgovornosti, ki jo prinaša skrb za živali. Kljub temu Ana ne pričakuje od njega, da bi prevzel

V kunčji ogradi so tudi morski prašički.

Lun, Laki, Esi in pujs Bobo

vso odgovornost, čeprav zna za živali poskrbeti skoraj čisto sam. Ve, da je treba za živali lepo skrbeti in si zanje vedno vzeti dovolj časa in tudi denarja. Si predstavljaš, koliko hrane gre na mesec za toliko živali? Pa tudi k veterinarju je treba včasih. Poleg tega je za njih treba poskrbeti tudi takrat, ko se ne počuti dobro ali ima veliko dela za šolo. Lun je z živalmi odraščal in se tako marsičesa naučil. Spoštuje jih, saj je bil prisoten pri rojstvu marsikaterega ljubljence in žal celo pri smrti nekaterih ... Ko smo ga vprašali, katero od svojih živali ima najraje, je rekel, da ima prav vse enako rad.

Pasje krdele sestavljajo psičke Tačka, Ira in Esi ter psiček Laki.

FOTOGRAFIJE: ANAJA HVASTIJA GAIA IN ANIN ARHIV

Lunu in Ani ljubljenci pomenijo zelo veliko, zato družina brez njih ne bi bila takšna, kakršna je danes.

Kaj je ogljik

Sledi so nekaj, kar puščamo za sabo. Lahko so zelo različne. Lahko so drobtinice kruha, ki jih po zajtrku pustimo na mizi, lahko pa so pesmi, ki jih pesnik napiše in izda v knjigi. Na peščenih plažih za nami ostajajo sledi, ki so natančna kopija naših podplatov. Sled so tudi umetniške slike, ki visijo v galeriji in pričajo o delu nekdanjih umetnikov. Sledove puščamo tudi v srcih in spominih drugih ljudi: če smo dobri in nas imajo radi, so sledovi lepi in prijetni, če pa se obnašamo grobo in hudobno, lahko pustimo boleče spomine, vsejemo strahove in dolgotrajne bolečine.

Sled so lahko medvedove stopinje v gozdu. Ker je medved težak več sto kilogramov, se njegove tace ugreznejo v prst in naredijo vdolbino. Takšnim sledem pravimo **odtis**. Iz njega lahko izkušen stezosledec ugotovi, kako težak je bil medved, v katero smer je šel in kako hitro se je premikal. Če je stezosledec izredno bister, lahko iz odtisov razbere celo medvedov namen: če gre proti vasi, je verjetno lačen in si bo skušal najti hrano. Iz tega lahko sklepa tudi to, da se vaščanom bliža nevarnost, saj lačen medved ne razmišlja prav preudarno. Morda bo prevrnil zabojnike z odpadki, morda si bo ujel in pojedel kako ovco, lahko pa da bo pri tem celo napadel in ubil človeka. Dobro bi bilo vaščane opozoriti na morebitne posledice, ki se jih da predvideti in deloma napovedati iz odtisov.

Nevidni odtisi

Odtisi so po navadi vidni, nekateri pa so tudi nevidni. Nevidni odtis, ki ga ljudje puščamo na našem planetu, so poimenovali **ogljikov odtis**. Morali bi ga imenovati **ogljikovodioksidni odtis**, saj prikazuje količino in posledice ogljikovega dioksida (CO₂), ki ga spuščamo v ozračje. Zaradi njega se Zemlja segreva in spreminja. Spreminja se sicer vse: kjer so bili nekdanj travniki, so danes mesta, kjer je bila rečna struga, je danes elektrarna, kjer je bil gozd, je danes kaj drugega.

A sprememba zaradi ogljikovega dioksida in drugih plinov je lahko bolj neprijetna. Nekateri kraji se lahko zaradi nje posušijo in postanejo neprimerni za življenje, drugi lahko postanejo premrzli, tretje pa lahko zalije morje. Znanstveniki se med seboj še vedno prepirajo, ali smo res za vse krivi prebivalci tega planeta ali je to morda čisto naključen dogodek, ki se je v preteklosti že zgodil. Kakor koli že pa je pametno izpustiti CO₂ čim bolj zmanjšati. Nekaj ga sicer potrebujejo rastline in plankton za hrano, a **danes ga v ozračje spustimo štirikrat preveč**. Za rastline je to prehud zalogaj – kot če bi vam kuhar na krožnik naložil za štiri krožnike testenin in zahteval, da pojedete vse.

ov odtis

Kaj povzročajo izpuste CO₂?

Avto porablja gorivo in v njem nastaja CO₂. Če se peljemo 100 km daleč, ga izpustimo kakšnih 15 kilogramov (okrog 20 kubičnih metrov). Če ogrevamo hišo sami s pečjo, ga v enem letu izpustimo 3 tone. A tudi če imamo daljinsko ogrevanje, ga spustimo ravno toliko – ne sicer tam, kjer živimo, ampak ga zaradi nas spustijo v toplarni, ki je na drugi strani mesta. Žarnica in računalnik sama ne izpustita nobenih plinov (razen ko pregorita), izpušča jih elektrarna, ki na drugem koncu države proizvaja elektriko. Tudi vse druge naprave ne izpustijo ničesar v naši sobi, ampak ves ogljikov dioksid nastane v tovarni, kjer so jih naredili. Kdo je sedaj kriv za izpuščanje plinov: tovarna, ki jih je izpustila, ali mi, ki smo kupili napravo in ji naročili, naj jo za nas naredi? Hrana bi izpuščala CO₂, če bi gnila. Veliko CO₂ pa nastane pri njeni proizvodnji, živinoreji in poljedelstvu.

Odgovornost

Zadeva je prepletena in zapletena. Kdo je v resnici bolj kriv in kdo izpušča več, kot bi smel in kot bi bilo treba? Nekateri znanstveniki, ki se borijo za ohranitev Zemlje, opozarjajo na nevarnosti in posledice izpusta plinov. Potrudili so se in naredili približen seznam, ki kaže, koliko CO₂ kakšna stvar ali dejanje izpusti v ozračje. Temu pravijo ogljikov odtis dejanja ali predmeta, ki smo ga kupili. Upoštevali so vse, kar se je dalo: da morajo npr. za televizor najprej skopati rudo, jo prepeljati, pretopiti, uliti, obdelati in pobarvati. Ogromno energije in operacij, in pri vsaki se izpusti ogljikov dioksid.

Če bi hoteli vedeti, koliko CO₂ spustimo v naši družini, bi pogledali v tabele na internetu in izračunali. Ko bi našli zadevo, zaradi katere izpustimo največ dioksida, bi se lahko malo omejili in spremenili način življenja. Pogosto se da veliko prihraniti tako, da okrog hiše namestimo izolacijo, da uhaja manj toplote in da potrebujemo manj kuriva. S tem zmanjšamo izpust CO₂ in prihranimo denar. Ampak: potem gremo lahko na izlet, kupimo bencin in izpuščamo CO₂ iz avtomobila. S tem nismo veliko naredili. Če nečesa ne kupimo, denar porabimo nekje drugje, kjer se tudi izpušča CO₂. Začaran krog.

Če bi hoteli obvarovati Zemljo, ne bi smeli oddati več kot 2 toni CO₂ na prebivalca, oddamo pa ga dobrih 9 ton! Vsak Evropejec, da ne bo pomote, vključno z dojenčki, šolarji, študenti, delavci in upokojenci.

Se zavedamo?

Ljudje danes **nimamo občutka, da sploh izpuščamo kake pline**. Če se ravno ne kadi iz dimnika babičine peči ali če dedek nima pipe v ustih, se zdi, da ne odteka noben plin, razen tistega, ki ga dedek občasno spusti skozi hlače. V resnici pa ogromno ogljikovega dioksida izpustimo, ko se vozimo z avtomobilom, letalom ali vlakom. Ogromno se ga izloči pri ogrevanju stanovanja ali hiše. Veliko ga porabijo grelniki vode, da se lahko prhamo. Tudi žarnica, ki jo prižgemo zvečer, in računalnik izpuščata ogljikov dioksid. Tudi majhne naprave »izpustijo« veliko CO₂. Celo naša hrana izpušča ogljikov dioksid. Kako to?

Ali veš?

- Američani ga oddajo približno petkrat več od Evropejcev, v nekaterih revnejših državah v Afriki pa ga ne izpustijo skoraj nič ali pa tako malo, da se komaj da izmeriti.

Parada plan

Tisti, ki se morajo v šolo odpraviti še pred vzhodom Sonca, so oktobra lahko na nebu opazili tri svetle zvezde zelo blizu skupaj. Toda to niso bile zvezde, to so bili planeti Venera, Jupiter in Mars. Ti planeti so tudi novembra na nebu blizu skupaj. Pred odhodom v šolo si vzemi čas, fotografiraj planete in nam pošlji svoje najboljše posnetke.

Model Osončja

Nekajkrat v letu se zgodi, da sta najmanj dva planeta na nebu blizu skupaj. Taki poravnavi planetov pravimo **konjunkcija**. Zakaj se to zgodi? To si lahko razložimo z enostavnim modelom, za katerega potrebujemo nekaj jabolok, pomaranč ali podobnih okroglih sadežev. Lahko uporabimo tudi žogice. Na sredino mize položimo pomarančo, ki bo predstavljala Sonce. Nato na mizo nekoliko stran od prve položimo drugo pomarančo. Ta bo predstavljala Zemljo. Seveda nista v merilu, saj je Sonce 110-krat večje od Zemlje, ampak to za naš model ni pomembno. Vsi najbrž veste, da Zemlja kroži okoli Sonca. To gibanje si zamislimo tako, da drugo pomarančo zakotalimo okrog prve. Druga pomaranča se očitno lahko kotali le po mizi. Rečemo, da se giblje v eni ravnini, v tem primeru v ravnini mize. Enako je z Zemljo v vesolju. Zemlja se okoli Sonca vedno giblje v eni ravnini, ki ji pravimo ekliptika.

Videz neba sredi novembra ob 5. uri zjutraj. Planeti Venera, Mars in Jupiter so razporejeni v vrsti nad jugovzhodnim obzorjem. V približno isti vrsti sta še svetli zvezdi Regul v ozvezdju Lev in Spika v ozvezdju Devica. Rdeči V označuje vzhod, J pa jug.

etoV

Pomemben podatek

pa je, da se tudi drugi planeti okoli Sonca gibljejo približno v isti ravnini kot Zemlja. Vrnimo se k našemu modelčku Osončja na mizi. Pomarančo, ki predstavlja Sonce, pustimo na sredini mize. Pomarančo, ki predstavlja Zemljo, premaknemo na rob mize, nato pa po mizi na različnih oddaljenostih od srednje pomaranče razporedimo še nekaj pomaranč, ki predstavljajo druge planete. Nato se postavimo k pomaranči-Zemlji in položimo obraz na mizo tako, da vidimo druge pomaranče. Čeprav so pomaranče različno oddaljene, se nam zdi, da ležijo v eni črti. Enako je na nebu. Ker se planeti okoli Sonca gibljejo po isti ravnini kot Zemlja, torej po ekliptiki, so vedno razporejeni v isti »črti«. Ker pa se planeti gibljejo, so včasih na nebu tudi povsem blizu – konjunkcija, včasih pa daleč narazen.

Opazovanje

Če planete opazujemo brez daljnogleda, potem so podobni zvezdam. Šele z daljnogledom oziroma teleskopom lahko na njih vidimo kako podrobnost. Seveda mora biti daljnogled na stojalu, sicer nam slika v njem preveč »pleše« in se trese, da podrobnosti ne moremo opaziti. V daljnogledu je Mars videti kot rdečkast krožec, Jupiter pokaže temne in svetle proge, v njegovi bližini pa so vidne še štiri največje lune. Venera pa je prav nekaj posebnega, saj ima mene kot Luna, sicer pa je najsvetlejša med vsemi planeti in svetlejša od vseh zvezd na nebu.

ILUSTRACIJA: STELLARIUM

Mars je rdečkast planet, ki ga z lahkoto ločite od drugih zvezd na nebu.

FOTO: NASA/ESA

FOTO: NASA/ESA

Jupiter je največji planet v Osončju, kljub temu pa ni najsvetlejši planet na našem nebu, saj je zelo daleč.

Venera ima goste svetle oblake in z Zemlje vidimo njene mene.

FOTO: MARC LECLEIRE

Zakaj naj loč

Kako hitro bi se napolnil zabojnik, v katerega odlagaš smeti? Danes eno vrečko, pojutrišnjem še eno in konec tedna spet eno ... smetarjev pa od nikoder. Čez en mesec vrečke zлагаš ob smetnjaku, naslednji mesec pa je kup že višji od tebe. Po vrhu pa še prav grdo smrdi.

Ker odpadki ne izginejo

Odpadki, ki smo jih ustvarili, ne izginejo, ko jih smetarji odpeljejo. Ostanki hrane in papir se razkrojijo v nekaj tednih ali mesecih, mnogi odpadki pa bodo ostali na Zemlji tudi, ko tebe in mene ne bo več. Na primer aluminijasta pločevinka potrebuje za razgradnjo približno 350 let, plastična vrečka pa celo 400 let.

Ker varujemo naravo

Z uporabo odpadnih surovin lahko zmanjšamo jemanje osnovnih surovin iz narave. Zakaj bi posekali drevesa za izdelavo novega papirja, če lahko uporabimo recikliran papir? Za izdelavo stekla iz narave jemljemo kremenov pesek. Enako kvalitetno steklo pa lahko dobimo z recikliranjem odpadnih koščkov stekla. Papir lahko predelamo največ sedemkrat, steklo pa nima omejitve.

Ker varujemo svoje zdravje

Iz gospodinjskih odpadkov moramo izločiti ostanke zdravil, razkužil, škropiv, čistil, baterije in podobne odpadke, ki sodijo v zbirne centre oziroma med nevarne odpadke. Če te snovi pridejo v pitno vodo, onesnažijo naravo za zelo dolgo časa. Ljudje in živali zaradi njih lahko zbolimo za rakom, postanemo neplodni ali celo umremo.

Ker iz smeti lahko nastane nov izdelek

Veliko smeti v resnici ni odpadek, ampak so lahko surovina za nov izdelek. Iz tulcev toaletnega papirja lahko narediš deblo za drevo ali telo za raketo. Iz zamaškov lahko narediš mozaik ali napis za na vrata svoje sobe. S predelavo starega papirja lahko narediš nov papir in izdeláš izvorna vabila. Veliko odpadkov predelajo v tovarnah. Iz avtomobilskih gum lahko naredijo nedrseče talne obloge za športna igrišča. Iz odpadne plastike nastanejo novi kompostniki, kosilnice in klopi. Temu rečemo recikliranje.

ŽUJEM odpadke?

Ker so odpadki primerni za veliko iger

Organizirajte tekmovanje, na katero lahko povabite tudi učiteljico naravoslovja oz. biologije in si tako polepšate učno uro ali izboljšate ocene. Tekmujte, kdo ve, v kateri zabojnik gredo odpadki: na primer zobna ščetka, ovitek od sladoleda, pločevinka ali strgane hlače ...

Ker tako lažje preprečimo njihov nastanek

Z drobnimi navadami lahko zmanjšamo svoje količine odpadkov. Še uporabna oblačila, knjige, športne rekvizite in druge predmete podarimo ali zamenjamo. V trgovino gremo s svojo vrečko iz blaga ali s košaro ter zavrtno ponujeno plastično vrečko. Mnoge predmete lahko ponovno uporabimo. Na primer: škatlo od čevljev lahko uporabimo za shranjevanje različnih predmetov ali pa jo predelamo v darilno škatlo.

Ker je odvoz smeti treba plačati

Podjetje, ki odpadke odvaža in sortira, odvoz zaračuna glede na število oseb v gospodinjstvu ali glede na prostornino zabojnika. Če zmanjšamo količino odpadkov v zabojniku, lahko plačamo manj za njihov odvoz. Potem tvojim staršem ostane nekaj denarja, da ti lahko plačajo na primer naročnino na tvojo najljubšo revijo.

Ali veš?

- Povprečen Slovenec pridela dober kilogram smeti na dan, okrog štiri tone v 10 letih.
- Prostoživeče živali ne ustvarjajo odpadkov. Za njimi ostanejo le iztrebki.
- Največ odpadkov na svetu pridelajo v bogatem Hong Kongu.
- V nekaterih državah plačujejo odvoz smeti glede na težo smeti in zato zelo dobro premislijo, kaj odvržejo.

Prav gotovo poznaš koga, ki so mu kirurgi odstranili vnet slepič in je rekel: »To ni nič hudega!« Pa je lahko hudo, sploh če pride do izliva slepiča, ker vnetje ni bilo pravočasno odkrito. Vsako odkrivanje in zdravljenje bolezni se pri zdravnikih začne s pozornim pogovorom.

Operacija

Zdravnik vpraša bolnika, kako se počuti, kdaj je zaznal prve težave, kakšne bolezni imajo starši. Zdravnika zanimajo razvade bolnika, njegovo prehranjevanje, telesne dejavnosti, spanec, prebava in še marsikaj. Podatki, ki jih zdravnik dobi od bolnika, se imenujejo **anamneza**.

Telesni pregled

Po opravljeni anamnezi zdravnik opravi telesni pregled bolnika. Izmeri mu krvni tlak, telesno temperaturo, pregleda

oči, ušesa, grlo. Posluša delovanje pljuč in srca, potipa trebuh, na določenih delih telesa na hitro potrka s prsti ali s kladivcem.

Diagnoza

Če zdravnik ob telesnem pregledu ugotovi znake bolezni, mora določiti bolezen. Temu se reče **diagnoza**. Zdravnik najprej postavi delovno diagnozo. Ker želi priti do končne diagnoze, lahko bolnika napoti na **laboratorijske** preiskave krvi in urina. Pogoste so tudi **slikovne** preiskave, kot sta rentgen ali ultrazvok. Včasih se zdravnik odloči za **endoskopsko** preiskavo, pri kateri z dolgim, tankim instrumentom, opremljenim z optičnimi lečami, pregleda organ v notranjosti bolnikovega telesa.

Načini zdravljenja

Ko zdravnik postavi končno diagnozo, lahko sam ali po posvetu z drugimi zdravniki določi potek zdravljenja. Napredek medicinske znanosti in tehnike omogoča zdravnikom veliko uspehov. Najpogostejši način zdravljenja je zdravljenje z zdravili, zelo pogosto pa so potrebne tudi manjše ali večje operacije.

Kirurgija

je eden od načinov zdravljenja, pri katerem skušamo odpraviti bolezen z rezanjem. Visoko šolani in izurjeni zdravniki **kirurzi** odstranijo, popravijo, zamenjajo bolno ali poškodovano tkivo, organ. Danes kirurzi uspešno operirajo, pozdravijo ali zamenjajo tudi tako zapletene organe, kot so srce, jetra, ledvice.

Brez bolečin

Bolnika ob zahtevnejših in daljših operacijah uspavajo zdravniki **anesteziologi**. Ob manjših operacijah namesto uspavanja uporabijo lokalno anestezijo. Z njo zdravniki »omrtvičijo« le posamezen predel telesa; bolnik je pri zavesti, bolečin pa ne čuti.

Kirurzi vseh vrst

Kirurških umetnosti je veliko. Naštejmo jih nekaj. Kirurzi **travmatologi** poskrbijo za zlomljene kosti in poškodovane sklepe. **Abdominalni** kirurzi odstranjujejo vnete slepiče in opravljajo še druge posege v trebuhu. **Kardiovaskularni** kirurzi operirajo srce in ožilje. **Nevrokirurzi** so specializirani za operacije možganov in hrbtenjače. Kirurzi **ortopedi** operirajo sklepe, ki jih po potrebi tudi zamenjajo z umetnimi. **Plastični** kirurzi operirajo mišice, kite, živce in presajajo kožo ob opeklinah. Kirurzi **onkologi** odstranjujejo rakaste tumorje. **Ginekologi** marsikateremu otroku pomagajo priti na svet s carskim rezom.

FOTOGRAFIJA: SHUTTERSTOCK, ILUSTRACIJE: DAMIJAN STEPANČIČ

Operacijska dvorana

Vse v operacijski dvorani mora biti sterilno čisto. Tu vsi nosijo sterilne halje, rokavice, obrazne maske in kape. S tem preprečijo okužbo bolnika in zaščitijo tudi sebe. Nekoč, ko še ni bilo kirurških rokavic, je precej požrtvovalnih kirurgov umrlo, ker so se okužili med operacijo.

Boš kirurginja, kirurg?

Kirurgov je zmeraj premalo. Za ta čudoviti poklic moraš imeti dobre umske sposobnosti in ročne spretnosti. Najprej moraš končati dolg študij splošne medicine, nato pa te čaka še večletno usposabljanje, ki mu pravijo specializacija.

Ali veš?

- Kirurzi za nekatere operacije uporabljajo tudi močan svetlobni curek: laser.
- Pri nekaterih operacijah si kirurzi pomagajo z mikroskopi.
- V srednjem veku so Arabci dosegli velike uspehe v kirurgiji in iznašli številne instrumente, ki jih kirurzi uporabljajo še danes.

Krištof Dovjak

živalske
osupljivke

Modronogi strmoglavec

*Ne morem
pomagati, samičke
pač padajo na moje
lepe noge ...*

Imetnik živo modrih stopal, živi na Galapaškem otočju. Ta morska ptica, ki ima težo lepo rejene kokoši, je izjemno uspešna pri ribolovu. Že njeno ime nam pove, kako se loteva ribolova ... Modronogi strmoglavci lovijo leteče ribe, sardele in druge ribje vrste, radi pa se posladkajo tudi z lignji. Samci dvorijo zelo izvirno; nasprotnemu spolu razkazujejo svoje barvite okončine.

MAČEK MURI

PRAZNUJE

40 LET

Na voljo nove mače dobrote

Že več kot
150 000
izvodov!

SLIKANICA

Prvič je izšla pred 40 leti. Vsa ta leta je z zgodbo, nepozabnimi pesmicami in prikupnimi ilustracijami nagovarjala številne generacije malih bralcev. Zagotovo ena najbolj priljubljenih slikanic pri nas.

KNJIGA IZ BLAGA

Ljubka mehka knjižica z ročajem. Ilustracije iz slikanice Maček Muri. Primerno za najmlajše.

SPOMINSKE KNJIGE

Prikupne spominske knjige ali dnevniki z junaki iz slikanice Maček Muri. Primerno za deklice in dečke vseh starosti. (15,5 x 20 cm)

Še več izdelkov Maček Muri poiščite v naših knjigarnah.

Najhitreje do knjig in izdelkov: 📍 v knjigarnah 🌐 www.emka.si ☎️ 080 12 05

MAMA PAJKOVKA

je v službi taksistke, saj svoj zarod nosi na hrbtu, vse dokler mali pajkci ne začnejo sami lesti naokrog. Pajki niso žuželke, od njih se razlikujejo po številu nog. Žuželke jih imajo šest, pajki pa osem.

Živijo, dr. Vetko!

Zate imam pomembno vprašanje glede moje psičke. Imam kake štiri leta staro psičko, ki je manjše rasti in je temno rjavobela shihtzujka. Najina težava je, da zadnje čase dosti bruha, in sicer kakih dvakrat ali trikrat na teden, in to rumeno, redko, tekočino z mehurčki, izbruha pa toliko, kot je velika lužica lulanja od malega zajčka (ne veliko), in v bruhanju ni hrane. Je mogoče, da bruha, ker je breja? Ušla nam je dvakrat ne dolgo nazaj (po nesreči).

Kana, 13 let

Na vprašanja odgovarja Maja Stopar, dr. vet. med.

Pozdravljena,

zanima me nekaj o mojem levjegrivem zajčku, v bistvu o dveh. Stara sta 3 mesece, skoraj 4, a se vsakič ko pridem k njima, lovita in enkrat mi je eden skočil v roke. Zanima me, ali se samo lovita ali je kaj drugega, oba sta samca (brata) in eden je močno ljubosumen. Jaz mislim, da se ne razumeta, in razmišljam, da bi enega dala stran. Ali je to prava rešitev? Zanima me pa še, ali se mladič bernskega planšarja lahko razume s 4 leta staro psičko manjše rasti? Prosim, da še kaj napišeš o tej pasmi, saj mi je zelo všeč in razmišljamo o nakupu (spomladi). Upam, da odgovoriš, saj sem res v hudi stiski, zelo bi pa bila vesela, če bi bil kdaj poster z bernskim planšarjem ali kaj napisano o njem.

Ema, 12 let

Ema, kunci niso najbolj družabne živali. Zdaj ko sta še majhna, še nekako gre, bolj bosta odraščala in spolno dozorevala, bolj teritorialna bosta postajala in bolj se bosta lovila in tepla. Sedaj se verjetno le igrata. Ni nujno, da bo tako, saj kdaj lahko vidimo tudi kakšno izjemo, ko živali lepo sobivajo, a prav mogoče je, da bosta bolj sovražna, kot želiš. Rešitev je lahko, da enega oddaš, če želiš imeti oba, pa potrebuješ le še eno kletko in je problem rešen. Tako bosta imela vsak svoj prostor in prepirov ne bo.

Vsak psiček, ki bi ga pripeljala k hiši, se bo razumel s 4 leta staro psičko. Tudi če na začetku ne bo najbolj navdušena nad prišlekom in vso pozornostjo, ki jo bo ta dobival, pa se živali prej ali slej navadijo in na koncu so celo nerazdružljivi prijatelji. Pazi le, da bo tudi psička prejemala enako pozornosti kot mladiček, in vse bo v redu. Boš videla, česa vse ga bo naučila! Morda ga kar posvoji in vzame za svojega! Nič ne skrbi, pasje prijateljstvo je zelo lepo.

Kana, čeprav je veliko podobnosti med ljudmi in psi, kar se tiče nekaterih znakov bolezni ali stanj, pa psičke običajno ne bruha med brejostjo, kot je to značilno za ženske med nosečnostjo. Zato lahko rečeva, da brejost, tudi če je psička morda res breja, ni vzrok. To, da je pobegnila, seveda ni dobro. Poleg tega, da bi se ji lahko kaj zgodilo, bi se res lahko parila s kakšnim psičkom in imela bi neželene mladičke, če bi ušla prav v času, ko je najbolj godna. Bolj boš morala paziti nanjo, saj je tako uhajanje lahko zelo nevarno. Glede bruhanja ne moreva reči nič določenega; treba bo k veterinarju, da jo pregleda in ugotovi, zakaj se to dogaja. Morda ima samo razdražen želodček, verjetno se tudi pogosto naje trave, da bi si sama pomagala. Brez pregleda veterinarja ne bova mogli priti do dna vzroku, da tvoja psička občasno bruha žolč in slino, vzrokov pa je lahko zelo veliko, lahko je tudi bolna, lahko je kaj neprimernega pojedla itd. Le hitro k veterinarju, ki bo ugotovil tudi, ali je breja ali ne.

Pozdravljeni, imamo telička, star je 12 dni. Kmalu po rojstvu je začel težko in hitro dihati. Zjutraj je malo bolje. Čez dan je pa kar hudo, diha tako, da ima odprt gobček. Ni kriva samo zunanja temperatura, ker tudi v hladnih dneh ni bolje. Lep pozdrav

Polona

Polona, pospešeno dihanje je verjetno znak, da nekaj ni v redu s teličkom. Morda gre celo za okužbo dihal, ki zahteva takojšnje zdravljenje z antibiotiki, ali pa se je rodil s kakšno prirojeno težavo. Nisi mi napisala, ali sicer pije mleko, ali je živahen, ali le leži, ali normalno odvaja blato in podobno, zato ne bova mogli podrobneje ugotoviti, za kaj gre. Čim prej je treba poklicati veterinarja, ki bo opravil temeljit klinični pregled živali ter predpisal ustrezno zdravljenje.

Dragi Vetko!

Doma imam psa nemškega ovčarja. Ko sem mu danes nesla mrzlo vodo v njegovo kletko, sem opazila, da je svoje kakce. V posodi za hrano pa je imel še vedno hrano. Zakaj to dela?!

Lucija S., 9 let in pol

FOTOGRAFIJE: SHUTTERSTOCK

ILUSTRACIJA: DAMIJAN STEPANČIČ

Za koprofagijo, kot strokovno rečemo uživanju lastnih kakcev, je lahko veliko vzrokov. Včasih je hrana, ki jo kuža dobiva, neustrezna in slabe kvalitete. Lahko mu manjka kakšnih vitaminov in drugih hranilnih snovi. Lahko je znak bolezni. Lahko je le razvada. Preprost ukrep je, da takoj ko se pokaka, pospraviš kakec in tako ne bo imel priložnosti, da ga pojje. Svetujem ti tudi, da obiščeta veterinarja, ki bo ocenil telesno stanje psa, preveril, ali gre za kakšno pomanjkanje, te povprašal o prehrani psa in ti svetoval, kakšna hrana bi bila bolj primerna, ter izključil morebitne bolezni. Pri psih, ki se te navade kljub vsemu ne otresejo, pa lahko v hrano dodajamo določene dodatke, ki naredijo kakce tako zoprnega okusa, da jih kužki nočejo več pojesti.

Imaš vprašanje?

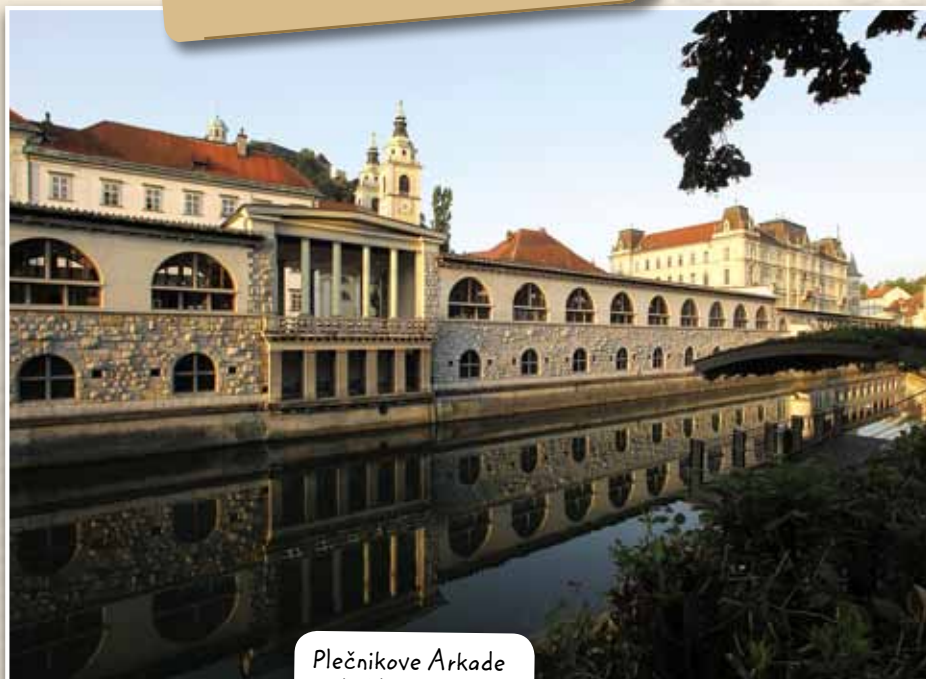
Pošlji ga na naslov **Moj planet, 1536 Ljubljana**, ali na **moj.planet@mkz.si**. Če je objavljeno tvoje pismo, nam čim prej pošlji svoj naslov, da ti pošljemo nagrado!

Dr. Vetku lahko zastavite vprašanje tudi na spletnih straneh **www.mladinska.com/mojplanet**.

Več vprašanj in odgovorov dr. Vetka najdeš tudi na spletnih straneh: **www.mladinska.com/mojplanet/drvetko**

Več o pravilih za sodelovanje, o varstvu osebnih podatkov in dovoljenju staršev si preberite na strani 55.

Si lahko predstavljate Ljubljano brez arhitekture Jožeta Plečnika? Kaj bi bila naša prestolnica brez Tromostovja, bežigrajskega stadiona, Narodne in univerzitetne knjižnice, pokrite tržnice ali Jakopičevega sprehajališča v parku Tivoli? Kakšna pa je njegova hiša v Trnovem, kjer je preživel več kot 35 let življenja? Po temeljiti obnovi je vse ostalo točno tako, kot je zapustil ob smrti leta 1957. V vsakem trenutku boste imeli občutek, da se bosta profesor in njegov kuža Sivko vsak čas vrnila domov ...

Plečnikove Arkade
na ljubljanski tržnici

FOTOGRAFIJA: WWW.SLOVENIA.INFO/ALEŠ FEVZER

Plečnikova hiša

FOTOGRAFIJA: ANDREJ PEUNIK/MGML

Velik vrt sredi mesta

Hišo na Karunovi ulici 4, tik za trnovsko cerkvijo, je pred točno sto leti kupil Plečnikov starejši brat Andrej. Danes se morda sliši nenavadno, toda Trnovo tedaj še ni bilo del mesta. Slovelo je po velikih zelenjavnih vrtovih, ki so oskrbovali celo Ljubljano. Z ulice, nad katero se na drugi strani dvigajo visoki bloki, še danes ni videti, da se za staro hišo skrivata ogromen vrt in izjemen dvonadstropni valjast prizidek. Jože Plečnik ga je postavil le nekaj let po tem, ko se je priselil.

Tromostovje

FOTOGRAFIJA: WWW.SLOVENIA.INFO/ALEŠ FEVŽER

Zahteven gospodar

Načrtovali so, da se bodo v hišo priselili vsi trije bratje in sestra. Zato si je Plečnik v pritličju zamislil veliko kuhinjo, v kateri bi se lahko vsak dan srečevali. Toda navsezadnje je arhitekt v veliki hiši ostal sam z gospodinjno Urško. Poročil se ni nikdar, čeprav je od prijateljice Emilije Fon dobil celo pismo z ženitno ponudbo. Po njegovi smrti je Urška povedala, da ji je umrl najboljši prijatelj in da ne bo nikdar več našla njemu enakega – pa čeprav je bil Jože Plečnik strog mož in zahteven hišni gospodar.

Skromen in radodaren mož

Spal in delal je v okrogli sobi v pritličju, kjer je imel posteljo in delovno mizo. Soba je svetla in zelo praktično opremljena. Vidi se, da je bil skromen in tudi do sebe zelo strog mož. Jedel je le dvakrat dnevno in vedno pravil, da mu profesorska plača zadostuje. Velike projekte za mesto in cerkve je delal brezplačno, plačal je le študentom, ki so mu pomagali pri risanju. A ne preveč, da se ne bi prevzeli! Veliko svojih prihrankov je porabil za gradnjo cerkve sv. Mihaela na Ljubljanskem barju, revnejšim študentom pa je plačeval tudi študijske poti.

Sprejemnica, rezervirana za najboljše prijatelje

Neznane goste je Plečnik sprejemal kar v veži, kjer jih je posedel na trdo klop. Ker je bilo v veži precej hladno, so hitro odšli. Peščico najboljših prijateljev pa je gostil v topli sprejemnici z zanimivo pečjo. Vgrajen ima bakren kotliček, v katerem je lahko med ogrevanjem prostora segrel vodo in pripravil čaj. Tako so lahko s prijatelji klepetali, ne da bi jih zmotila gospodinja Urška.

Vrt brez meja

Potem ko je Plečnik kupil sosednjo hišo, je hiši prizidal svetel zimski vrt. Vsi prostori v hiši so prežeti z njegovim delom, v zimskem vrtu in na vrtu s čebelnjakom pa si je lahko odpočil v naravi. Vrt je res velik tudi po zaslugi tedanjega trnovskega župnika Frana Saleškega Finžgarja,

Atelje in učilnica

Nekaj časa je v hiši stanoval tudi njegov mlajši brat Janez. Jože je zanj uredil okroglo sobo v zgornjem nadstropju. A brata sta skupaj vzdržala le nekaj mesecev. Arhitekt je potreboval mir, saj zato se niti poročil ni, Janez pa je bil precej bolj živahen. Igral je klavir in imel polno obiskov, tudi žensk, kar starejšemu bratu seveda ni bilo po godu. Ko se je Janez odselil, je Jože v sobi uredil atelje, kjer je med drugo svetovno vojno, ko je bila fakulteta zaprta, poučeval najbolj nadarjene študente. Delal pa je vedno v svoji sobi v pritličju.

Delovna miza daje vtis, da se bo Jože Plečnik vsak čas vrnil domov. Delal je vse do svoje smrti.

avtorja romana Pod svobodnim soncem. S Plečnikom sta se takoj spoprijateljila in rekla, da med dobrimi prijatelji ni meja. Zato med vrtovoma še danes ni ograje in vidimo lahko, kaj prinese brezmejno prijateljstvo: več prostora in boljše življenje za vse.

FOTOGRAFIJE: MATEJ ZALAR

Od mizarskega vajenca do najboljšega študenta

Plečnikov starejši brat Andrej je postal duhovnik, mlajši brat Janez cenjen zdravnik, sestra Marija si je ustvarila družino, za Jožeta pa v mladosti ni nič kazalo, da se bo v zgodovino vpisal kot eden največjih arhitektov vseh časov. V gimnaziji se ni najbolje odrezal, zato ga je v uk vzel oče, mizarski mojster. Izkazalo se je, da ima mladenič izreden talent za oblikovanje. Ko je tedanjemu ljubljanskemu županu Ivanu Hribarju izdelal omarico, si je prislužil štipendijo za študij v Gradcu. Izučil se je za oblikovalca pohištva, a ni ostalo le pri tem. Navdušil se je za arhitekturo, odpotoval na Dunaj in poskrbel, da so skice njegovih del prišle v roke slavnega arhitekta Otta Wagnerja. Mojster je bil navdušen in Plečnik je študij zaključil kot najboljši študent!

Fotografija iz zasebne zbirke je posneta okoli leta 1935.

Plečnikov pečat na Dunaju in v Pragi

Na Dunaju je zaslovel kot arhitekt Zacherlove hiše, ki jo je načrtoval za premožnega proizvajalca pesticidov, in po cerkvi Svetega Duha na Ottakringu. Za Dunajčane je bil kar malo preveč napreden, zato je kmalu odšel v Prago, kjer je delal kot profesor na Umetno-obrtni šoli. Sam češkoslovaški predsednik Masaryk mu je tedaj zaupal obnovo praškega gradu Hradčani, enega največjih gradov na svetu, ki je še danes predsednikova rezidenca. Plečnik se je rad srečeval s predsednikovo hčerko Alico, a se je že med obnovo gradu vrnil v Ljubljano. Sprejel je službo profesorja arhitekture in Ljubljanjani ter drugim mestom po Sloveniji v naslednjih desetletjih vtisnil prav posebno podobo, po kateri se ločijo od vseh drugih. Kako bi šele bilo, če bi se uresničili še nekateri njegovi projekti: parlament s 110 metrov visoko stožčasto kupolo, propileje (slavnostni vhod) na Kongresnem trgu, Mesarski most in akropola slovenskega naroda, ki bi jo postavil na mestu ljubljanskega gradu.

LOJZE GRE NA LUNO:

3.del

KAJ JE VIDEL SATELIT

O, LUNA....
O, NE ŽE SPET!

ZJUTRAJ...

ZEH

NE BOM VEČ DELAL
RAKET IZ KOCK. TO
JE OTROČJE.

LEPO, DA SVOJE
RAKETICE PODARIŠ,
A KAJ BOŠ ZDAJ
DELAL?

VRNIL SE BOM
K ZNANSTVENEMU
DELU.

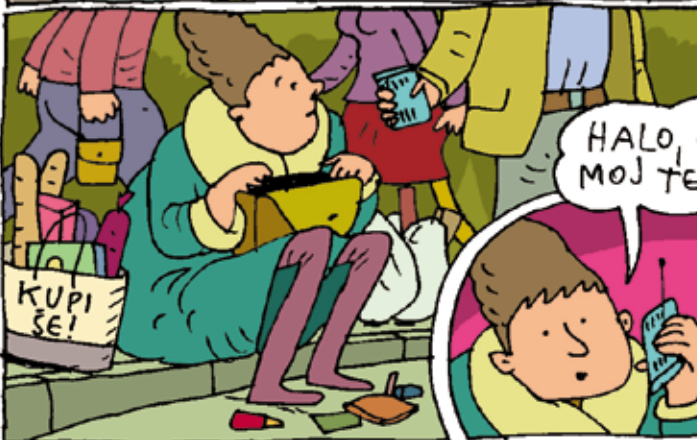
UAV!

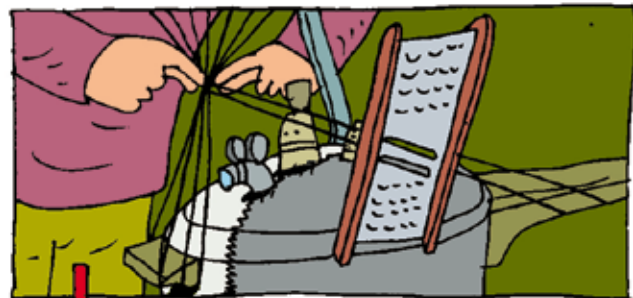

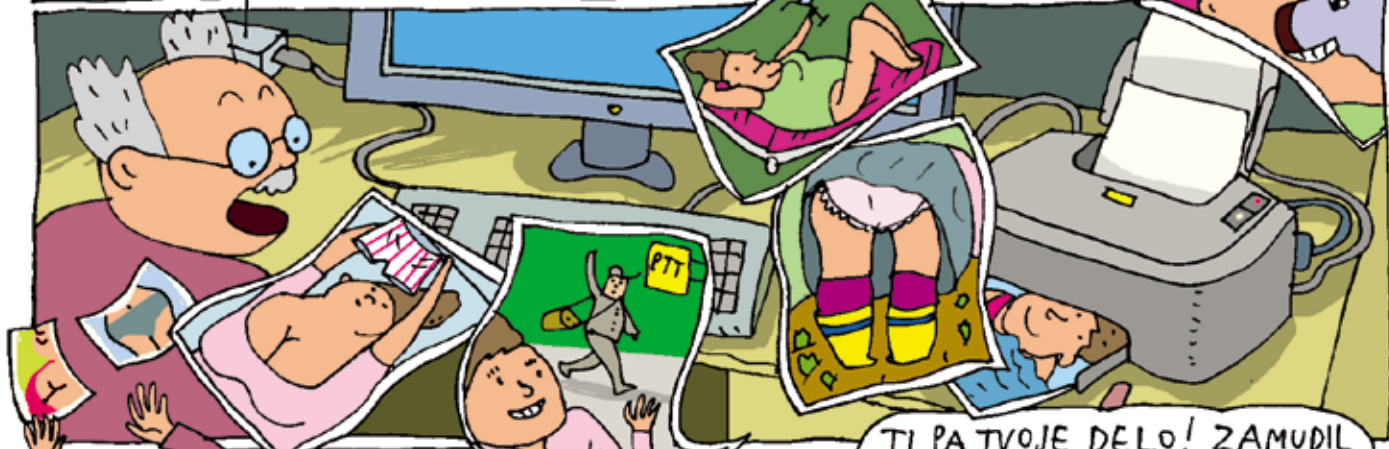
DRAGA MARJETICA,
A SETI SPLOH SANJA,
KAKO SO SATELITI
POMEMBNI?

AH,
LJUBI LOJZE, MENI
SI NAJBOLJ VAŽEN TI.

SATELITI SO DOBER
BIZNIS, PA ŠE BLIŽJE
LUNI, SO...

NAPISALA: NELI KODRIČ FILIPIĆ, NARISAL: DAMIJAN STEPANČIČ

Podobe go

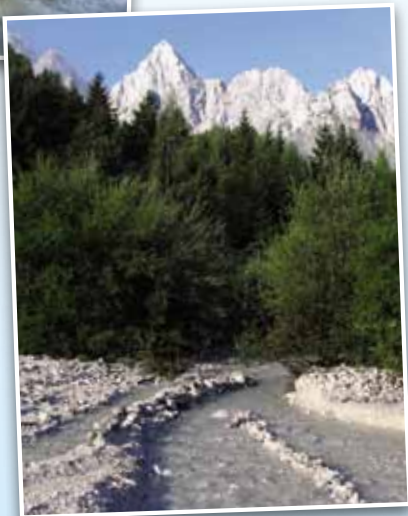
Najbrž ste se že peljali po cesti od Jesenic proti Kranjski Gori. Cesta se vije po dolgi ozki dolini in spremlja strugo Save Dolinke. Nekje na pol poti vam pogled zastane na enem najlepših prizorov naših Alp, na Martuljkovi gorski skupini.

Bleščeče bele stene Špika, Velike Ponce, Oltarja in Široke Peči kipijo nad zelenilom gozda v modrino neba. Ob vznožju vrhov sta dve krnici, Za Akom na vzhodni in Pod Srcem na zahodni strani. V dnu krnice Za Akom izvira izpod ledu in snega potok Martuljek.

Potok Martuljek se spusti čez strmo stopnjo v čudovitih slapovih po globoki soteski, preko prelivov in manjših slapov. Z oddaljevanjem od izvira se količina vode v strugi poveča. V njej najdemo brzice in tolmane, vsepovsod pa so razmetani veliki skalni balvani. Voda se umirja le v tolmunih.

Vodna sila vali s seboj bloke in okruške kamnin, jih premetava in obli, dokler okroglih in sploščenih kosov ne odloži v predelih, kjer se tok umiri. Tako nastajajo prodišča.

Potok Martuljek se izlije v reko Savo Dolinko. Strmec se izravna, hitrost vodnega toka se zmanjša in reka začne odlagati naplavine. Najprej debel prod, potem pesek, kasneje mivko, najdlje pa reka tovari blato.

V gorskih rekah voda poleti le navidezno presahne, v resnici ponikne v spodnje plasti prodišča. Če prislonimo uho na prodišče, slišimo pretakanje vode.

rske reke

Na obeh straneh rečne doline se pobočja spuščajo v terasah do struge. Tu je strmec tolikšen, da reka ali potok še pogloblja strugo.

Posledica je, da se izpodjedeni del brega, ki ga že obrašča prvo rastlinje, kruši in pada v vodo.

Nižje reka nima več moči za vrezovanje struge v globino. Le premešča lahko svoj tok po lastnem, prej nasutem prodišču. Ko si reka nanosi na svojo pot toliko kamenja, da to postane ovira vodnemu toku, si ustvari nove struge.

Živi svet

Hitrost rečnega toka, vsebnost kisika in temperatura vode oblikujejo zahtevne življenjske razmere. V gorskih rekah in potokih živijo ličinke številnih žuželk: vrbnice, mladoletnice, razne vrste mušic in enodnevnice. Ličinke živijo pod kamni in v zavetju mrtvega toka, odrasli osebki pa rojijo v velikih rojih.

FOTOGRAFIJA: SHUTTERSTOCK

Prodišče naselijo pionirske zelnote in lesne rastline. Zlasti vrba in jelša lahko vsako prodišče v desetletju spremenita v gozd. Seme vrbe začne kaliti takoj, ko se dotakne tal.

Tudi breza je pionirska vrsta, ki mora v procesu rastlinskega nasledstva svoje mesto kasneje odstopiti drugim drevesnim vrstam. Je odlično bivališče za žuželke, saj gosti gosence vsaj 10 vrst metuljev.

Na južni senčnati terasi Save Dolinke najdemo tudi našo najlepšo cvetko, orhidejo lepi čveljci, ki je zavarovana že od leta 1922.

Hrošči brzci so izjemno dobri letalci, ki živijo na prodiščih.

FOTOGRAFIJE: MOJICA VILAR

POZORI!

Največja nevarnost za uničenje gorskih rek so hidroelektrarne. Človek iz rek ne bi smel odvzemati gramoza, saj s tem spreminja potoke v hudournike, ki poplavlajo. Prav tako onesnaženje voda pomori vse življenje v njih.

Anton Komat

Krasno je, če imamo svoje domislice in se znamo stvari lotiti po svoje. Ampak vse ima svoje meje. Če trmasto vztrajamo, da imamo samo mi prav in da se vsi drugi motijo, najbrž nekaj ni v redu – in to verjetno ne velja za vse druge. Koliko si svojeglav in koliko znaš stopiti ljudem naproti?

1. Starši so sklenili, da si zdaj dovolj velik, da pomagaš v gospodinjstvu. Odnášati moraš smeti.

- * Skrbno odnašam smeti. Želim dokazati, da sem velik in da svoje obveznosti zmorem opraviti.
- *** Smeti se valjajo v kuhinji do večera. Res je to moja dolžnost, a bom sam izbral, kdaj jo bom opravil.
- ** Če se mi ljubi, smeti odnesem takoj, sicer pa se kuhinji izogibam v velikem loku.

2. S prijatelji se igrate skrivalnice. Vsi se strinjajo, da mora tisti, ki išče, šteti do 15, samo tebi se zdi, da mora do 20.

- *** Ker ni po moje, besno brcnem kamen. Sploh se ne bom igral z njimi!
- ** No, revčki najbrž ne znajo šteti do 20. Pristanem na njihova pravila.
- * Svoje mnenje zadržim zase in se igram po pravilih, ki so jih postavili drugi.

3. »Pospravi ta svinjak! Samo pujsi bi še rili tukaj!« vpije očka ob pogledu na tvojo sobo in zmajuje z glavo.

- ** No, včasih sem res pujs, ampak potem pospravim.
- * Nemogoče. Moja soba je kot iz škatlice.
- *** »Kaj te briga, če je svinjak, soba je moja!« se postavim zase.

4. »Starejši imajo prednost,« vam zabiča učiteljica in vas popelje na mestni avtobus.

- ** Vržem se na prvi prost sedež. Zavzeto buljim skozi okno, da bi vsi starejši mislili, da jih ne opazim in jim zato ne odstopim sedeža.
- *** Ob meni se znajde »starejši«, ki bi mu moral po vseh pravilih odstopiti sedež. Trmasto buljim vanj – tudi jaz sem plačal, mar ne?!
- * Ko se ob meni znajde starejši, takoj poskočim in mu odstopim sedež. Včasih se zato raje sploh ne usedem.

Brezglav?

5. V šoli so te lepo naučili, kako se piše črka S. Ampak tebi se zdi lepše, če je obrnjena narobe.

- * Pišemo tako, da drugi znajo brati za nami. Tega že ne bi naredil.
- ** Res je tako lepše. V šoli pišem prav, v pismih prijateljem pa po svoje.
- *** Imam vso pravico do umetniškega izražanja!

6. Mama na mizo postavi rojstnodnevno torto. V kuhinjo mora še po krožnike, zato zbranim zažuga: »Pa nobenih prstov v torto, prosim!«

- *** Takoj ko obrne hrbet, se moj prst globoko potopi v kremo. Mljac!
- * Tudi če me ne bi opozorila, ne bi nikdar s prsti packal po torti.
- ** Moj prst ni prvi v torti, a če to naredijo drugi, bi bil neumen, če ne bi tudi jaz.

7. V živalskem vrtu opazuješ opice. Piše, da jih je prepovedano hraniti, tvoj brat pa bi jim na vsak način rad dal malo piškotov.

- *** Brat krade moje domislice! Na skrivaj jim pomoliva piškote.
- * Samo opice ne znajo brati. Bratove piškote raje pojem sam.
- ** Bratu pustim, da stori zločin, potem ga zatožim staršem.

Barbara Jarc

Od 7 do 11 zvezdic

UBOGLJIVEC

Zdi se ti, da so pravila za to, da se jih držimo. In ti se jih držiš kot pijanec plota. Najbrž so to starši in učitelji opazili in te večkrat dajejo vrstnikom za zgled. A vseeno si lahko včasih privoščiš več svobode. Poglejmo primer: izumitelji so ljudje, ki si drznejo razmišljati po svoje. Če znaš to primerno vplesti v svoje življenje, boš mogoče bolj sproščen.

Od 12 do 16 zvezdic

IZNAJDLJIVEC

Povsem dobro razumeš, kakšna so pravila. Ko je treba, se jih držiš. A kadar se ti zdi, da lahko stvari izpelješ po svoje, takoj izkoristiš priložnost. Če to ne pomeni, da na skrivaj nagajaš, je to dobra lastnost. S prijatelji lepo shajaš, ker se jim znaš prilagajati. Kadar lahko daš duška svoji domišljiji, na primer pri risanju, pa pokažeš, da si zelo ustvarjalen.

Od 17 do 21 zvezdic

SVOJEGLAVEC

Pravila so za to, da jih kršimo – to je edino pravilo, ki se ga zares držiš. Zato večkrat zaideš v težave. Neredko ti starši očitajo, da si trmast. Nove domislice so že krasna reč. Vendar kljub vsemu živimo med ljudmi – in da bi bolje shajali, smo se domislili pravil. Poskusi ugotoviti, katera pravila še lahko sprejmeš. Boš videl, tudi s prijatelji se boš bolje razumel.

KRIŽANKA

Živali s fotografij vpiši v gornji lik. Nato črke prenese v spodnjega. Iskana žival dviguje glavo v obarvani vrstici.

5

3

1

6

1	1	2	3	4	5	6
2	7	8	9	10	11	12
3	13	14	15	16	17	
4	18	19	20	21	22	
5	23	24	25	26	27	
6	N	28	29			

2

4

		26	17	7
3	8	18	19	25
29	2	15	10	6
20	5	16	28	11
13	24	22	12	4
9	21	1	23	14
				D

Sestavil: Jože Petelin

Rešitev pošlji najpozneje **do 30. novembra 2015** na naslov: **Moj planet, 1536 Ljubljana**. Ne pozabi pripisati svojih podatkov. Med pravnimi odgovori bomo izžrebali **tri nagrajence**, ki prejmejo majico Moj planet. **Več o pravilih za sodelovanje, o varstvu osebnih podatkov in dovoljenju staršev si preberite na strani 55.**

Imena nagrajencev bodo objavljena na internetni strani www.mladinska.com/mojplanet in v decembrski številki Mojega planeta.

Arheološko najdišče

sive celice

1. Kaj pravita arheologa? Izvedel boš, če prečrtaš vsako drugo črko.

PRAK MRIESILTIEŠT,
DRAG BROZVEAN KRAGJE
NEADŠELIAM NIAM
TREJMA
NIAHJEDTIHŠEČEUK?

BROTLEJA
SELIARBION
KRAGŽIEM,
MRITLIARNA.

2. Nadaljuj vzorec starodavne ogrlice.

3. Kateri del meča se je odlomil od ročaja?

4. Kateri del vaze je pravi?

7. Sulica je 300 let starejša od vaze, ki je petkrat starejša od meča, ki je 300 let starejši od žlice, ki je trikrat starejša od arheologa Milana, ki je ravnokar praznoval svoj štirideseti rojstni dan. Koliko je stara sulica?

5. Razvozljaj napis na nagrobniku. Pomagaj si s priloženo legendo.

o=N	*=U
Δ=A	+K
∞=O	-J
f=l	x=Č
∂=E	∞=V
∞=R	α=M
+P	δ=H
‡=T	p=G
	±=S
	¥=D

6. Na sliki se skriva en zgodovinski nesmisel. Poišči ga.

Rešitev: 1. Pa misliš, da bova kaj našla na tem najdišču? Bolj slabo kaže, Milan. 2. Mahnen granzen, mahnen rdeč, velik zelen, mahnen moder, mahnen moder, strah in trepet. 3. Tisti v sredini. 4. Očimilil se je najbolj desni del vaze. Erennu manika stopalo, drugemu scil, tretili je prvi. 5. Na nagrobniku piše: Tukaj počiva Miha Crozoviti, strah in trepet. 6. Zgodovinski nesmisel je moderen motvil na starogrškem krozniku; avto, letalo in predvajalnik. 7. Sulica je stara 2400 let.

Živalim pred časom nismo pripisovali zmožnosti čustvovanja. S preučevanjem njihovega obnašanja in bioloških podobnosti med človekom in živaljo pa so raziskovalci ugotovili, da so živali čuteča bitja, ki ne čutijo le fizične bolečine, temveč tudi čustva, kot so strah, žalost in sreča ter sočutje.

Kaj čutijo živali

Raziskovalci so potrdili, da imajo številne živali tako kot človek čustveno središče v možganih. Kmalu so ugotovili, da so nekatere živali sposobne veliko bolj zahtevnih čustvenih in miselnih procesov, kot smo predvidevali, in da je na tem področju še veliko nepojasnjenih pojavov.

Center za čustvovanje je v možganih. Delimo ga na tri med seboj povezane dele:

- **reptilski možgani:** razviti pri ribah, pticah, plazilcih in nekaterih sesalcih,
- **limbični možgani:** t. i. čustveno središče v možganih, razvito pri vseh sesalcih (ljudem in živalih),
- **neokorteks:** razvit pri ljudeh in nekaterih živalih, kot so primati; v tem delu možganov je središče za jezik in mišljenje.

Znan je poskus z mišmi, ki so raziskovalce presenetile s tem, da so pokazale zmožnost sočutja – vživljanja v drugo živo bitje. Šlo je za krut poskus, pri katerem so prvo miš izpostavljali fizični bolečini in ugotovili, da se druga miš, ki je imela vlogo opazovalke, odziva veliko bolj čustveno, če je pred tem s prvo mišjo preživela več časa.

Presenečajo tudi delfini, ki si ne pomagajo samo med seboj, temveč marsikdaj rešijo tudi plavalce pred morskimi psi in pomagajo kitom, ki zaidejo

Že poznaš zgodbo Jenny in Shirley?

Slonici Jenny in Shirley sta se spoznali v cirkusu, kjer sta občutili vso bedo cirkuškega življenja: priklenjenost na verige, naporne treninge in nastope v bučnih dvoranah ter neudobje transportnih vagonov. Slonica Shirley je takoj posvojila malo Jenny, a njuni poti sta se kmalu ločili, saj so Shirley odpeljali v zavetišče za divje živali.

Po 23 letih naporenega cirkuškega življenja se je Jenny hudo poškodovala in ni mogla več nastopati. Cirkus se je znebil in pristala je v zavetišču – prav tistem, v katerem je živela Shirley. Slonici sta se v hipu prepoznali in se pozdravili z glasnim trobljenjem, drgnjenjem in ljubkovanjem čez ograjo, ki so jo delavci postavili mednju iz previdnosti. Od takrat naprej sta Jenny in Shirley dneve preživljali druga ob drugi. Delavci v zavetišču so bili presenečeni in ganjeni nad tem, kako globoka vez obstaja med slonicama po več kot 20 letih ločenosti.

FOTOGRAFIJE: SHUTERSTOCK

Živali?

z odprtega morja. Med najinteligentnejše živali, sposobne globokega (so)čustvovanja, pa prav gotovo štejemo tudi slone.

Po nekaj letih v zavetišču se je Jennyjino zdravstveno stanje zelo poslabšalo. Ko je postala prešibka, jo je Shirley odvedla do doline, kjer ji je postlala z listjem. Z njo je ostala noč in dan in ji z rilcem pomagala obračati težko telo. Kmalu sta se jima pridružili še dve slonici, in ko so Jenny pohajale moči, so vse štiri slonice več ur ubrano trobile, kot bi proslavljale življenje slonice in se pripravljale na Jennyjin odhod.

Shirley se je malo pred prijateljičinim koncem poslovila od umirajoče Jenny in odšla žalovat v samoto, dve slonici pa sta ostali ob Jenny, jo ljubkovali z rilci in se s trobljenjem odzivali na njeno stokanje. Ko je Jenny poginila, sta slonici ostali ob njej do jutra.

Shirley je še dolgo žalovala za izgubljeno prijateljico. Zavračala je hrano, umikala se je v samoto in se sprehajala sključena ter s povešenim rilcem. Njeno počutje se je izboljšalo šele, ko so v zavetišče pripeljali novo slonico, Misty, ki se ji je prikupila s svojo vedrino in v njej znova spodbudila voljo do življenja.

Živalim morda od žalosti ne tečejo solze in svojo srečo kažejo drugače kot človek, a vendar so čuteča in občutljiva bitja – včasih celo bolj kot mi. Opazujmo jih, učimo se in upajmo, da se tega nekoč zavemo prav vsi.

Sabrina Raché

STARI EGIPT

Zlato kraljestvo
na Nilu

Velikanske piramide, orjaški kipi bogov in srhljive mumije so neme priče ene največjih civilizacij v zgodovini človeštva. Sredi puščave je pred 5000 leti cvetelo starodavno kraljestvo starih Egipčanov. Kako so živeli, kmetovali in gradili? Zakaj so mrtve mumificirali? Kako in komu so vladali faraoni? Zakaj in kdo je veliko pozneje izropal njihove dragocene grobnice?

Manfred Baur

DINOZAVRI

V kraljestvu
orjaških kuščarjev

Nekoč so se tla tresla pod težkimi koraki dinozavrov; velikanske živali so vladale kopnemu, na nebu so kraljevali pterozavri, v morju so na svoj plen prežali zobati plenilci. Kako pametni so bili v resnici dinozavri? Ali so njihove matere ščitile svoje mladiče? Kako so se s skupnimi močmi lotevali lova? Kaj se je zgodilo pred 65 milijoni let, kar jih je izbrisalo z obličja sveta? Vse o zanimivih kuščarjih je pojasnjeno na 48 straneh.

INFORMACIJE IN NAROČANJE:
080 12 05 ali www.emka.si

Karl Urban

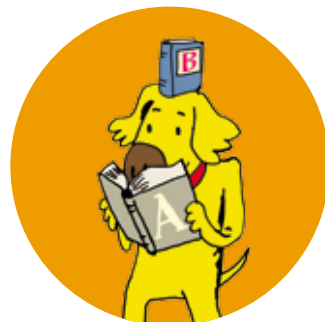
NAŠA ZEMLJA

Modri planet

Nebeško modri oceani, bujni gozdovi in rodovitna tla: naša Zemlja je edini znani planet, na katerem se je razvilo življenje. V njegovi notranjosti je neskončno vroče in globoko pod našimi nogami se premikajo celine. Kako se je začelo življenje na Zemlji? Zakaj so se nekatera bitja prilagodila nenavadno skrajnim razmeram? Zakaj imamo dan in noč? Odgovor na še tako zapletena vprašanja najdete v tej knjigi.

V zbirki KAJ IN KAKO najdeš vse odgovore na vprašanja o modrem planetu!

KUPON ZA SODELOVANJE PRI NAGRADNIH IGRAH, PISMIH BRALCEV, DR. VETKU IN NAGRADNIH NATEČAJIH V REVIMI MOJ PLANET

Kupon izrežite po oznaki in nalepite na dopisnico. Pošljite jo na naslov **Mladinska knjiga Založba, d. d., Slovenska 29, Ljubljana, revija MOJ PLANET.**

Podpisani _____
(ime in priimek)

_____ (naslov in pošta)

se strinjam, da moj otrok _____
(ime, priimek in starost otroka)

sodeluje v natečajih, pri nagradnih nalogah, nagradnih vprašanjih za dr. Vetka, pismih bralcev in drugih nagradnih natečajih, razpisanih v tej reviji, ter da se v reviji objavijo otrokov izdelek in njegovo ime in starost.

Datum _____ Podpis _____

S podpisom dovolite, da Mladinska knjiga Založba, d. d., za izvedbo nagradnega natečaja (in/ali nagradnih iger) in objavo podatkov o nagrajencih vodi, vzdržuje in upravlja evidenco z vašimi osebnimi podatki in podatki vašega otroka za časovno obdobje 5 let, s podatki o preostalih udeležencih in zgoraj navedenih nagradnih iger ali natečajih pa do njihovega izteka. Sodelujočim v natečaju in pri nagradnih nalogah je zagotovljeno varstvo osebnih podatkov po zakonu, ki ureja varstvo osebnih podatkov.

Nagrajenci

NAGRAJENCI IZ OKTOBRSEKE ŠTEVILKE MOJ PLANET

Živalska mreža

Rešitev:

Živalski vrt!

Majico Moj planet

prejmejo **Žiga**

Bukovnik iz

Šempetra, **Lana**

Pančur iz Stahovice in **Tine**

Dovgan iz Vodice.

Nagrade bomo poslali po pošti. **Iskrene čestitke!**

BrainBox®

Desetminutni preizkus spomina

Kaj si lahko zapomniš v 10 sekundah?

PRIHRANEK
23%

Akcijska cena* (€):

12,99

Redna cena: 16,99€

HIT

Poišči tudi druge tematske naslove iz družine Brainbox

Didaktične igre za vso družino

NOVO

BrainBox

Na kmetiji

Spoznaj življenje na kmetiji na zabaven način: živali, stavbe, prevozna sredstva in pridelke. Set vsebuje 56 kart.

4+
LETA

NOVO

BrainBox

Naučimo se angleško

Opazuj narisane prizore s slovenskimi in angleškimi besedami, na zadnji strani pa imaš vprašanja. Set vsebuje 71 kart.

8+
LET

NOVO

BrainBox

Šport

Spoznaj zanimiva dejstva o različnih športih: nogomet, košarka, smučanje, gimnastika, padalstvo, skvoš, itd. Set vsebuje 71 kart.

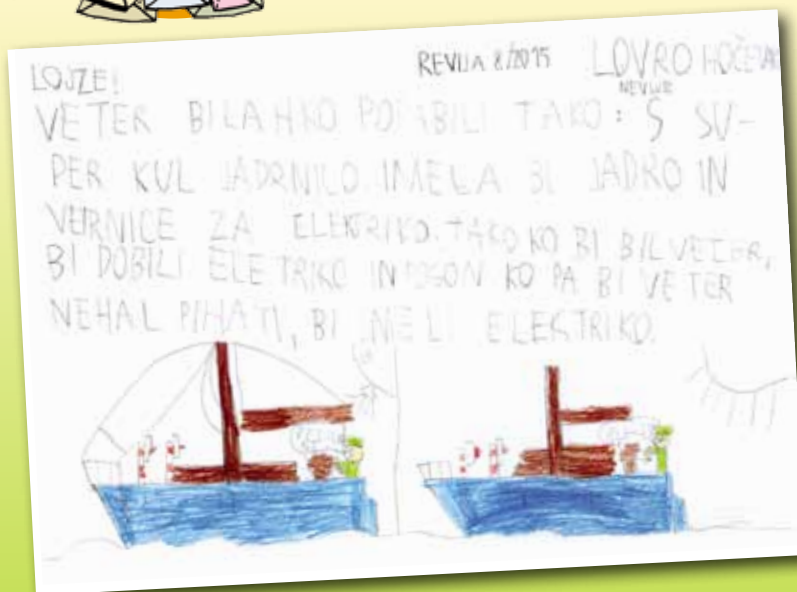
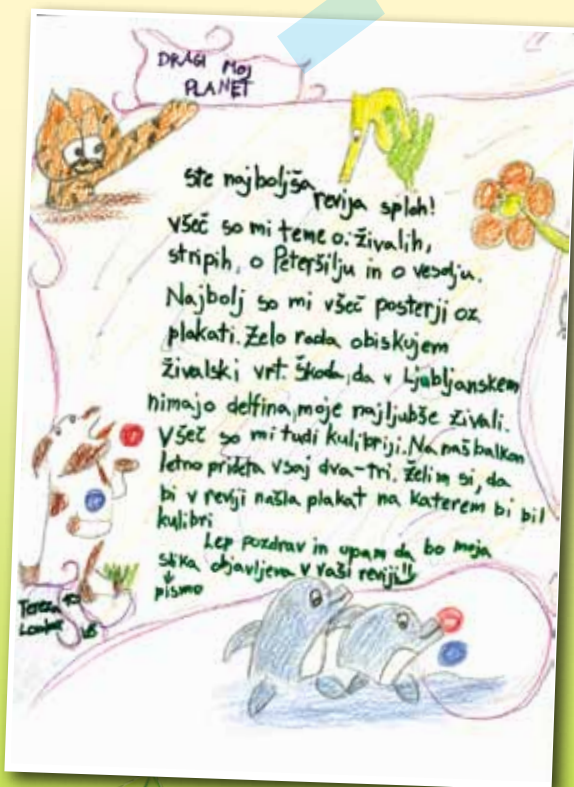
8+
LET

080 28 81

BABYCENTER

Obiščite nas!
v naših trgovinah ali na
www.babycenter.si

Na spletnih straneh www.mladinska.com/mojplanet pa objavljamo še več vaših pisem.

V reviji objavljena pisma, fotografije in druge prispevke bomo nagradili. Pošljite jih na naslov **Moj planet, 1536 Ljubljana**, ali moj.planet@mkz.si. Ne pozabite pripisati svojih podatkov. Če boste poslali svojo fotografijo, ne pozabite priložiti dovoljenja staršev ali drugih skrbnikov, da se strinjajo z objavo fotografije. **Več o pravilih za sodelovanje, o varstvu osebnih podatkov in dovoljenju staršev si preberite na strani 55.**

Na spletnih straneh www.mladinska.com/mojplanet pa lahko tudi **pišete dr. Vetku**, zastavite vprašanje, sporočite svoje mnenje ter glasujete za poster.

Hvala za vaša pisma, pohvale in predloge, ki jih tako pridno pošiljate!

KOZAČA *(Strix uralensis)*

je velik tihi nočni lovec v gorskih gozdovih. Razpon njenih kril meri tudi do 134 cm. Ker živi visoko, kjer je veliko snega, je njeno perje precej svetle barve. Oči ne more obračati, pač pa obrača glavo. Odlično vidi v mraku in ima izjemno dobro razvit sluh. Večinoma se hrani z glodavci in manjšimi pticami. Ker je zelo tiha, se neopažena približa plenu, ga zgrabi in usmrti z močnimi kremplji. Plen pogoltne v celoti in izbljuva ostanke. Le če je žival prevelika, jo prej razkosa ...

Ali veš?

Kozača ne gradi gnezda, ampak dve do štiri jajca znese v drevesno duplo ali zapuščeno gnezdo. Vali jih en mesec, mladiče hrani 40 dni.

Prihodnji mesec v Mojem planetu

Živali Slovenije – Volk

Kako je nastalo vesolje?

Naravna praznična drevesa

Naslednja številka izide
15. decembra.

Moj kviz

So trditve pravilne?
Kaj praviš?

Kviz po novembrski številki

1.

Kozel rečemo tudi gamsjemu samcu.

DRŽI

NE DRŽI

6.

Ločevanje odpadkov je popolnoma nesmiselno.

DRŽI

NE DRŽI

2.

Lisica je izjemno družabna, saj živi v velikih krdelih, ki jih vodijo samci.

DRŽI

NE DRŽI

7.

Pred večjo operacijo pacienta uspava zdravnik anesteziolog.

DRŽI

NE DRŽI

3.

Baskija je dežela, ki jo Baski imenujejo Euskadi.

DRŽI

NE DRŽI

8.

Veliki slovenski arhitekt Jože Plečnik je živel v Trnovem v Ljubljani.

DRŽI

NE DRŽI

4.

Obiskali smo družino, ki ima kar 150 ljubljencev.

DRŽI

NE DRŽI

9.

Med živalmi so visoko stopnjo čustvovanja dokazali sloni.

DRŽI

NE DRŽI

5.

Na ogljikov odtis imamo največji vpliv ljudje iz najbolj razvitih dežel.

DRŽI

NE DRŽI

10.

Planetov test ti pomaga pri poznavanju samega sebe.

DRŽI

NE DRŽI

Si znal odgovoriti na vsa vprašanja? Če nisi, polistaj po reviji Moj planet, ki jo imaš v rokah, in kmalu ne bo nobenega dvoma več.

Moj planet, mesečnik, november 2015, leto 11 • Na leto izide 12 števil. • Mladinska knjiga Založba, d. d., Slovenska 29, 1000 Ljubljana • Predsednik uprave MKZ: Peter Tomšič • Glavni urednik področja Založništvo: Bojan Švigelj • Odgovorna urednica: Maja Bajželj • Likovno-tehnično urejanje: Mojca Orehek • Lektorica: Vera Jakopič • Nastov uredništva: Moj planet, 1536 Ljubljana, tel.: 01 241 32 20, faks: 01 425 28 36 • Tiskana naklada: 7.000 • Tisk: Grafika Soča d.o.o., Nova Gorica • Cena številke za naročnike v šoli je 3,99 €, v prosti prodaji 4,99 €. Naročnina se poravnava v treh obrokih. Naročnina za tujino se poravnava vnaprej in znaša 99,60 €. • DDV in poštnina sta vračunana v ceno. • Naročnina velja do preklica, odpovedi sprejemamo samo pisno za naslednje obračunsko obdobje. • Za nepravčasno poravnane obveznosti zaračunavamo zakonsko določene zamudne obresti. • Poštnina plačana pri pošti 1102 Ljubljana. • Naročanje revij: Mladinska knjiga Založba, d. d., Služba oskrbe kupcev, 1536 Ljubljana, tel.: 080 11 08, od 7. do 18. ure. • Vodja sektorja Prodaja in promocija izobraževalnih vsebin: Monika Jagodič Gobec, monika.jagodic@mkz.si • Vodja službe Oglasno trženje in oseba odgovorna za oglaševalske vsebine: Monika Povšič, tel.: (01) 307 80 08, monika.povsic@mkz.si, internet: www.mladinska.com/oglasniprostor • Oglasno trženje: Anja Klemenčič, anja.klemencic@mkz.si, T: 01 241 37 06 • ISSN 1854-2883 • V reviji Moj planet objavljenih prispevkov ni dovoljeno kakor koli ponatisniti brez pisnega dovoljenja uredništva. • Nenaročenih rokopisov, risb in fotografij ne vračamo. • Elektronska pošta: moj.planet@mkz.si • Spletne strani: www.mladinska.com/mojplanet • V uredništvu skrbimo za skladnost oglašnih sporočil z Zakonom o medijih. Na izbor oglaševanih izdelkov in na oblike oglaševanja ter na oglasne priloge nimamo vpliva. Izid publikacije je finančno podprla agencija ARRS iz sredstev državnega proračuna iz naslova razpisa za sofinanciranje domačin poljudnoznanstvenih periodičnih publikacij.

Stopite v magični svet zvoka z radijsko igro za otroke.

Zvočne zgodbe lahko poslušate kar iz postelje in v pižami vsako nedeljsko jutro ob 8.05 na Prvem programu Radia Slovenija.

rio radijska igra za otroke

Kadarkoli in od kjerkoli pa tudi na Otroškem portalu RTV Slovenija <http://otroski.rtv slo.si/rio/>, kjer v samostojnem spletnem razdelku lahko najdete obogatene vsebine, »na zahtevo« povezane z radijsko igro za otroke.

Vprašanja o zvočnih zgodbah in razmišljanja o poslušanju pa nam seveda lahko pošljete na rio@rtvslo.si ali pa na Radio Slovenija, Dramski program (za RIO), Tavčarjeva 17, 1550 Ljubljana. Veseli bomo vašega odziva.

OGLASNO SPOROČILO

Poznaš prijatelje s kmetije?

Potem ti ne bo težko odgovoriti na spodnja vprašanja. Črke pred pravilnimi odgovori vpiši v okrogla prazna polja, pravilno zaporedje pa ti bo razkrilo rešitev!

1. Kaj misliš, koliko volne da ovca v svojem življenju?

- Z** 5 kg
- B** 100 kg
- I** 1000 kg

4. Kako daleč lahko oslički slišijo klic drugega oslička?

- E** 5 km
- P** 30 km
- V** 60 km

2. Kako hitro lahko galopira konj?

- R** 90 km/h
- A** 75 km/h
- J** 50 km/h

5. Pujsi se valjajo v blatu, ker:

- H** so radi umazani
- O** se hladijo
- F** se skrivajo

3. Ko psi kakajo, se postavijo:

- N** v smeri vzhod-zahod
- A** v smeri sever-jug
- L** proti soncu

PRAVILNA REŠITEV:

Prijatelje s kmetije pa lahko spoznaš še bolje: zbiraj posebne nalepke v Hoferju – za vsakih 14 nalepk ti enega plišastega prijatelja podarimo!

Nalepke lahko zbirate od 29. 10. 2015 do 20. 1. 2016, unovčite pa jih lahko vse do 30. 1. 2016. Ob posameznem nakupu lahko prejmete največ 14 nagradnih kartic in s tem 14 nalepk.

www.prijateljiskmetije.si

VEČ KOT FER. HOFER.